

УДК: 338.2

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Юрій Пархоменко

THE DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT OF SOCIAL INVESTMENT IN UKRAINE

Yuriy Parkhomenko

***Анотація.** В статті проведено дослідження наявних державних механізмів здійснення соціального інвестування в Україні. Визначено ефективність існуючої системи інвестиційної підтримки соціальної сфери. Розглянуто перспективи створення в Україні Національного фонду соціального інвестування. Визначено його роль та місце в забезпеченні ефективного функціонування ринку соціальних інвестицій, а також покращенні якості життя населення. Наведено секторальну структуру пропонованого фонду. Визначено основних споживачів послуг фонду та основних передбачуваних інвесторів соціальних проектів. Виокремлено основні етапи, необхідні для впровадження фонду соціального інвестування. Розкрито основні політичні, економічні та соціальні ризики, які можуть стояти на перепоні ефективного впровадження та функціонування Національного фонду соціальних інвестицій.*

***Ключові слова:** соціальні інвестиції, Національний фонд соціального інвестування, якість життя, інфраструктура, ризики, секторальна структура.*

***Summary.** In the article the existing state mechanisms for social investment in Ukraine are studied. The effectiveness of the existing social investment support is determined. The perspectives of creation the National foundation of social investment in Ukraine are considered. The role and place of foundation in ensuring the effective functioning of the market of social investment and improving*

quality of life are indicated. The goal of foundation creation, which is activation and structuring investment processes in the social sphere, which are intended to lead to improve quality of life and stimulate social entrepreneurship and socially responsible business in the country, is established. The key tasks and functions which were liable to this infrastructure element are formulated. The structure of the proposed foundation, which includes activities in the following sectors: sector of social investment projects, sector of social innovation and support for social enterprise, sector of intermediation and distribution of social investments, sector of the quality assess and social investment effectiveness, sector of information support and coordination council, is presented. The main consumers of the foundation and main predictable investors of social projects are identified. The main stages that are necessary to implement social investment center are defined. The basic political, economic and social risks that may stand in the way of effective implementation and operation of the National foundation social investment are solved. The model of the National foundation social investment functioning are constructed.

Key words: *social investment, the National foundation of social investment, quality of life, infrastructure, risks, sectoral structure.*

Актуальність теми дослідження. Аналіз досліджень якості життя в Україні показує наявність жорсткої нестачі соціальних інвестицій в цій сфері, так за оцінками світових фахівців, рівень якості життя в Україні, за останні роки скоротився майже вдвічі, причинами цього стало різке зубожіння населення, спричинене військовими діями та втратою частиною населення житла, роботи та ресурсів для існування; зростанням безробіття серед працездатного населення; збільшенням витрат населення на оплату комунальних послуг та купівлю продуктів харчування, в зв'язку зі зростанням рівня цін тощо. Одним з можливих інструментів вирішення цих проблем є перегляд існуючих сьогодні форм та принципів соціального інвестування, у бік їх узгодженості та цілеспрямованого використання. В

зв'язку з цим актуальним стає питання щодо необхідності вдосконалення існуючих механізмів фінансування соціальної сфери, розвитку соціальної інфраструктури та забезпечення підвищення якості життя населення.

Питаннями соціального інвестування та пошуку методів покращення якості життя в Україні приділяють увагу багато науковців та практиків. Найбільш вагомий вклад у вирішення проблем в цій сфері внесли такі науковці, як: О.А. Гришнова, А.М. Колот, О.В. Макарова, Е.М. Лібанова, Л.В. Шаульська та інші. Однак, в своїх роботах вони не приділяють достатньої уваги пошуку комплексних заходів, щодо вдосконалення механізмів оптимізації процесів соціального інвестування, з метою покращення якості життя населення.

Метою статті є дослідження можливостей вдосконалення механізмів соціального інвестування в Україні на основі створення та впровадження Національного фонду соціального інвестування.

Основний текст. Існуюча сьогодні система фінансування соціального середовища в Україні показує свою недосконалість, зокрема, неефективність та розгалуженість завдань суб'єктів соціального інвестування. Лівову частку соціально-інвестиційних ресурсів в Україні складають кошти державного бюджету, які перерозподіляються на основі принципів квотування та планування, не враховуючи при цьому сучасних ринкових положень щодо здійснення інвестиційної діяльності та необхідності вирішення найгостріших поточних проблем, які існують в соціальному середовищі. Залишаються відстороненими від загальних вимог інвестиційні ресурси, які вкладають, та готові вкладати підприємства, вітчизняні та закордонні благодійні фонди і організації, а також окремі фізичні особи. Існуючі сьогодні недержавні біржі благодійності не мають достатніх ресурсів для здійснення комплексних загальнонаціональних проектів, а соціально відповідальні підприємства не мають чітких поступових схем соціального розвитку територіальних громад та соціального потенціалу підприємства. Взагалі, діяльність більшості

суб'єктів здійснення соціального інвестування в Україні є стихійною та розгалуженою.

Наявні спроби держави оптимізувати та вдосконалити процес соціального інвестування мають позитивні кроки, але характеризуються відсутністю комплексності в здійсненні цих заходів. Одним з таких кроків, є створення ще у 2000 році Українського фонду соціальних інвестицій. Даний фонд за своєю формою власності є неприбутковою організацією, яка створена з метою підтримки найменш соціально захищених верств населення, а також ініціатив територіальних громад і громадських організацій [1]. Головний тягар фінансування інвестиційних проектів, які пропонуються в рамках цього фонду, є кошти іноземних донорів. Основними напрямками здійснення інвестицій в рамках даного фонду є: реформування системи надання соціальних послуг, створення інноваційних моделей підтримки вразливих верств населення, матеріальне оновлення об'єктів соціальної інфраструктури, а також розвиток потенціалу територіальних громад [1]. Однак, оцінюючи ефективність діяльності цієї установи, слід зазначити наявність певного кола недоліків в її функціонуванні, зокрема: недостатній рівень охоплення послугами усіх сфер соціального інвестування, відсутність комплексного представництва фонду в кожному регіоні країни (його представництва існують лише в Київській, Харківській, Кіровоградській та Львівській областях); використання лише ресурсів іноземних інвесторів, коли резервними залишаються ще ресурси інших суб'єктів ринку соціального інвестування та держави; недостатній рівень прозорості здійснення діяльності даного органу, адже наглядовий комітет, який стоїть в голові цього фонду, складається лише з представників державних органів; недостатній рівень інформованості населення щодо наявності такого фонду та можливостей проектної участі в ньому; незрозумілий механізм подання на розгляд соціального проекту для здійснення фінансування, тощо.

З боку підтримки позитивних державних ініціатив в сфері розвитку соціальної складової нашої держави та забезпечення покращення якості життя населення України, актуальною є модернізація та удосконалення діяльності фонду у бік розгалуженості сфер його діяльності, залучення національних інвесторів, поширення додаткових функцій та виведення його з кола державного впливу. У зв'язку з цим, доцільним є створення окремого Національного фонду соціального інвестування, що узгоджував би існуючі в Україні інвестиційні процеси, поширював резерви здійснення соціального інвестування в Україні, забезпечував їх більшу ефективність, а також рівні можливості доступності до соціальних інвестиційних ресурсів усіх об'єктів, яким необхідні вкладення.

Генеральною метою створення національного фонду соціального інвестування є активізація та структуризація процесів інвестиційної діяльності в соціальній сфері, які покликані призвести до покращення якості життя населення та стимулювання розвитку соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу в країні.

Виходячи з поставленої мети, основними завданнями створення та функціонування Національного фонду соціального інвестування в Україні є:

- координація та узгодження діяльності держави, підприємств, вітчизняних некомерційних організацій, іноземних благодійних фондів, міжнародних організацій та фізичних осіб, в сфері здійснення соціального інвестування в Україні;

- накопичення інвестиційних ресурсів в рамках одного інфраструктурного елементу, що дає змогу більш оптимально розподіляти кошти між сферами, які найгостріше потребують вкладень та мають найбільший рівень соціального ефекту від їх задоволення;

- збір та узагальнення інформації щодо сфер та необхідних напрямів соціального інвестування, які існують в окремих регіонах та соціальних сферах;

- організація моніторингу стану соціальної сфери в Україні з метою виявлення найгостріших проблем та своєчасного направлення необхідних ресурсів для їх скорішого вирішення;

- проведення оцінки та контролю ефективності здійснення соціального інвестування, дослідження можливостей та необхідності проведення повторного інвестиційного вкладення;

- підтримка соціальних підприємств, які знаходяться в скрутних становищах та відчувають потребу у додаткових коштах;

- забезпечення підвищення якості життя населення за рахунок узгодження процесів соціального інвестування в країні;

- стимулювання розвитку соціального підприємництва в Україні, генерація ідей щодо створення соціально-орієнтованого бізнесу в Україні;

- оптимізація використання бюджетних асигнувань на розвиток соціальної сфери та соціальної інфраструктури;

- взаємодія з державними органами, зокрема Міністерством соціальної політики України, недержавними благодійними фондами та іноземними інвесторами щодо залучення до фонду необхідних інвестиційних ресурсів, а також визначення перспективних галузей для інвестування;

- проведення заходів щодо популяризації соціального інвестування серед потенційних інвесторів (підприємств, недержавних фондів, благодійних організацій, суспільства, тощо);

- формування соціально відповідального суспільства в країні;

- інформування населення щодо існуючих проектів соціального інвестування в країні, залучення їх до розвитку територіальних громад та надання волонтерської допомоги;

- створення та постійна підтримка сайту Національного фонду соціального інвестування, з метою більш широкого розповсюдження послуг серед населення та потенційних інвесторів;

- можливість організації співінвестування крупних соціальних проектів.

Реалізація діяльності Національного фонду соціального інвестування передбачає відповідність його функціонування наступним принципам:

1) незалежність – фонд є окремим юридичним суб'єктом, який співпрацює з державою, соціально відповідальними підприємствами, благодійними фондами, іноземними та міжнародними фондами, фізичними особами. Окрім того, зазначені суб'єкти виконують функції координації та контролю якості діяльності фонду, на основі представленості кожного з них в складі координаційної ради фонду;

2) відкритість – кожен проект має рівні можливості отримати необхідні ресурси для його реалізації, а соціальні інвестиції надаються лише на основі попередньої оцінки достовірності поданих проектів та ефективності їх реалізації;

3) прозорість – інформація щодо проектів, які реалізуються, мета, обсяги та форми інвестування є загальнодоступними для спільноти та публікуються на сайті Національного фонду соціальних інвестицій;

4) інноваційність – фонд формує свою діяльність у відповідності до вимог сучасності, шукає та реалізує нові ідеї в сфері впровадження соціальних інновацій, розвитку нових форм соціального підприємництва та покращення соціального середовища в Україні;

5) законність – організація діяльності фонду відповідає національному законодавству України, а також міжнародним та світовим стандартам в сфері соціального інвестування та надання соціальних послуг населенню;

6) ефективний розподіл – фонд здійснює розподіл наявних інвестиційних ресурсів на основі попередньої їх перевірки, оцінки рівня їх ефективності та обсягів поширеності результатів фінансування інвестиційних проектів.

На основі поставленої мети, задекларованих завдань та принципів діяльності, на Національний фонд соціального інвестування покладатимуться наступні функціональні обов'язки, розподілені за секторальною структурою.

Сектор соціально-інвестиційних проектів передбачає організацію діяльності, направленої на збір та акумуляцію соціальних проектів, які направляються на інвестування, їх систематизацію, оцінку та рейтингування з метою формулювання пріоритетних напрямів здійснення інвестицій та визначення проектів з найбільшим коефіцієнтом ефективності та поширеності. Окрім того, окремим сегментом діяльності цього сектору є організація зворотного зв'язку з запитувачами соціальних проектів.

Сектор посередництва та розподілу соціальних інвестицій, здійснення пошуку соціальних інвесторів та їх залучення до проектної діяльності, забезпечує реалізацію умов співінвестування окремих проектів, прийняття остаточного рішення щодо фінансування реалізації соціально інвестиційного проекту, проведення розрахунку сум, необхідних для реалізації проектів.

Сектор оцінки якості та ефективності соціальних інвестицій, головна роль якого полягає в оцінці та контролі якості реалізації інвестиційних проектів, дослідженні необхідності здійснення додаткового фінансування, а також оцінки рівня соціальної та економічної ефективності від реалізації соціальних проектів.

Сектор розвитку соціальних інновацій та надання допомоги соціальним підприємствам здійснює діяльність у сфері прийняття рішень щодо пільгового кредитування соціальних підприємств, а також надання їм інформаційної та юридичної допомоги в організації функціонування та створення бізнесу в соціальній сфері. Розробка соціально-інноваційних проектів з можливостями їх подальшого інвестування.

Сектор моніторингу соціальної сфери та оцінки необхідності здійснення соціальних інвестицій, який відповідає за проведення постійного моніторингу потреб соціального середовища у здійсненні соціального інвестування, визначенні найбільш актуальних проблем сьогодення, які потребують фінансового втручання, проведення прогностичних оцінок розвитку тих чи інших складових соціальної інфраструктури та сфер розвитку суспільства.

Сектор інформаційної підтримки відіграє роль суспільного інформаційного PR-центру, який проводить діяльність в сфері просування та популяризації фонду, висвітлення в засобах масової інформації основних результатів його діяльності та ключових інвесторів, які фінансують функціонування даної установи. Окрім того, до сфер діяльності цього сектору входить розробка, систематичне наповнення та просування сайту Національного фонду соціального інвестування.

Координаційна рада – є окремим незалежним структурним елементом фонду, яка включає до свого складу представників державних органів влади, підприємств, благодійних фондів, представників міжнародних організацій в Україні, науковців та спільноти. Її основними функціональними обов'язками є: систематичне проведення загальної оцінки діяльності фонду за встановленими критеріями; запобігання виникненню корупційних схем в здійсненні соціального інвестування проектів; контроль відповідності діяльності фонду задекларованим цілям та принципам; затвердження планів та перспектив розвитку проектної діяльності фонду; систематична організація та проведення аудиторських перевірок діяльності фонду; координація діяльності регіональних представництв фонду в Україні.

Передбачається, що головними споживачами послуг пропонованого фонду будуть виступати: елементи соціальної інфраструктури, територіальні громади, суспільство, соціальний потенціал підприємства, окремі індивіди та групи індивідів тощо.

Для реалізації споживчого попиту на інвестиційні ресурси передбачається залучати наступних суб'єктів інвестиційної діяльності, зокрема кошти: держави, підприємств, індивідів, благодійних фондів та інших неприбуткових організацій, міжнародних організацій, іноземних країн та фондів.

Реалізація моделі Національного фонду соціального інвестування включає проведення таких етапів його впровадження:

1. прийняття та затвердження нормативно-правової бази для легалізації діяльності фонду та його основних підрозділів. Організація та створення координаційної ради фонду, затвердження та узгодження основних представників в його складі;

2. створення головного представництва Національного фонду соціального інвестування, а також його регіональних представництв. Організація функціонування усіх структурних підрозділів установи;

3. проведення інформаційної кампанії, залучення ключових інвесторів та створення банку соціально-інвестиційних проектів. Реалізація основних завдань діяльності Національного фонду соціального інвестування;

4. контроль прозорості та ефективності діяльності національного фонду та усіх інвестиційних проектів.

Не дивлячись на позитивний характер реалізації можливостей впровадження діяльності фонду, існують певні загальноекономічні, політичні та соціальні ризики його реалізації, зокрема: нестабільна політична та економічна ситуація в країні; недостатній рівень довіри суспільства та бізнес-середовища до соціальних фондів; значний рівень корумпованості української влади та суспільства в цілому; відсутність прямої зацікавленості підприємств у реалізації соціальних проектів в умовах економічної нестабільності; недосконалість нормативно-правової бази у сфері здійснення соціального інвестування; наявність глибоких застарілих проблем в соціальній сфері, що потребують значних фінансових вкладень; нестабільність національної банківської системи; пасивність та пропатерналізм українського суспільства.

Висновки. Виходячи з проведеного дослідження, слід зазначити, що розглянута в статті модель Національного фонду соціального інвестування в Україні є одним з головних елементів інфраструктури ринку соціальних інвестицій, який за допомогою свого функціонального та ресурсного складу зможе узгодити та скоординувати дії усіх суб'єктів в сфері соціального інвестування, залучити нові ресурси для реалізації соціальних проектів, що в

свою чергу може стати першим кроком у досягненні гідного рівня життя населення в Україні.

Список використаної літератури:

[1] Український фонд соціальних інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usif.org.ua/uk/pronas/2011-11-30-12-46-06.html>.

[2] Бланк І.А. Основи інвестиційного менеджменту / І.А. Бланк. – К.: Ельга-Н, Ніка-Центр, 2001. – 536с.

[3] Шибаяєва Н.А. Методи оцінки ефективності соціальних інвестицій / Н.А. Шибаяєва // Проблеми управління. – 2008. – №3. – С.64-68.

[4] Бондаренко А.В. Соціальне інвестування як фактор забезпечення соціально-економічного розвитку держави / А.В. Бондаренко, Л.О. Омелянович // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2009. – №5(79). – С.201-203.

[5] Principles for Social Investment (PSI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/development/PSI.pdf.

References:

[1] Ukrayins'kyu fond sotsial'nykh investytsiy (2016) “Napryamy diyal'nosti”. – Available at: <http://usif.org.ua/uk/pronas/2011-11-30-12-46-06.html>.

[2] Blank I.A. (2001) *Osnovy investytsiynoho menedzhmentu (Fundamentals of investment management)*, Kiev, Nika-center, Ukraine.

[3] Shybayeva N.A. (2008) *Methods for evaluating the effectiveness of social investment* // *Problemy upravlinnya*, no. 3, pp. 64-68.

[4] Bondarenko A.V. (2009) *Social investment as a factor for social and economic development* // *Visnyk Donbas'koyi natsional'noyi akademiyi budivnytstva i arkhitektury*, no. 5(49), pp. 201-203.

[5] The global compact (2015) Principles for Social Investment (PSI) available at: www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/development/PSI.pdf.

Biography of the author:

Name: Parkhomenko Yuryy.

Academic titles: actual professional or academic position (function and workplace) – postgraduate student.

Organization: Donetsk National University, Vinnitsa, Ukraine.

Personal e-mail: parkhomenko.uv@gmail.com.